

Nr 429.

Av herr **Bagge m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt m. m.*

Allmänna synpunkter.

Frågan om en rättslig reglering av förenings- och förhandlingsrätten berör ett flertal spørsmål, som ligga utanför området för förevarande kungl. proposition. Sålunda har denna fråga ett nära samband med förslagen till lagstiftningen om det enskilda arbetsavtalet. Den ingriper vidare på området för de begärda utredningarna angående dels lagstiftning om ideella föreningar, dels åtgärder i övrigt till främjande av arbetsfreden. Den berör slutligen olika problem, som aktualiserats genom de framlagda förslagen om lagstiftning rörande ekonomiska stridsåtgärder.

I en motion till innevarande riksdag ha vi framlagt ett utarbetat förslag till lag om arbetsavtal. Lagrådet har i sitt yttrande över föreliggande proposition framhållit, att det från allmän lagstiftningssynpunkt näppeligen lär kunna bestridas, att det med hänsyn till ämnets natur skulle varit till betydande fördel, därest frågan om lagstiftning angående arbetsavtalet kunnat upptagas till slutlig behandling samtidigt med regleringen av förenings- och förhandlingsrätten. Vi tillåta oss att understryka detta uttalande. Sådana förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare, vilkas främjande avses genom förenings- och förhandlingsrättens lagfästande, torde, särskilt vad de privatanställda angår, i avsevärd mån komma att gälla innehållet i enskilda arbetsavtal. Det ligger då i öppen dag, att det vore av stort värde, därest lagstiftningen om arbetsavtalet, vilken utan tvivel skulle bidra till att skapa ökad säkerhet och stabilitet i arbetslivet, kunde genomföras i samband med förenings- och förhandlingsrättens reglering. Vi vilja ge uttryck åt förhoppningen, att dessa synpunkter beaktas under riksdagsbehandlingen av högermotionen beträffande lag om arbetsavtal.

Föreningsrätten är i vårt land i stort sett faktiskt erkänd. Med det rikt utbildade föreningsväsende, som vuxit fram hos oss, har behovet av en rättslig reglering av de ideella föreningarna, i synnerhet yrkesföreningarna, blivit alltmera kännbart. Kommittén angående privatanställda betonar även detta förhållande i sitt betänkande rörande förenings- och förhandlingsrätten (se sid. 111—112 o. sid. 115).

De föreningsrättsliga bestämmelser, som återfinnas i Kungl. Maj:ts proposition, ha endast avseende på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Dessa bestämmelser kunna emellertid icke betraktas isolerade från den mer omfattande frågan om en enhetlig lagstiftning beträffande ekonomiska stridsåtgärder. Även departementschefen erkänner, att den ständ-

punkten synes ha fog för sig, att föreningsrätten lämpligen borde regleras i ett större sammanhang än i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Lagrådet har närmare utvecklat skälen härför.

»Kärnpunkten i de nu ifrågasatta reglerna om föreningsrätt», heter det i dess yttrande, »ligger i det förbud de innefatta mot att med dylika stridsåtgärder kränka föreningsrätten samt i de till överträdande av detta förbud knutna påföljderna. Även om den lösning dessa frågor sålunda erhållit må förefalla enkel och ur sådan synpunkt tilltalande, blir dock intrycket ett annat vid en närmare jämförelse med de olika förslag som framlagts i syfte att genomföra en mer allmän reglering av de ekonomiska stridsåtgärderna. Dessa förslag utvisa att härvid framträda många och svårlösta spörsmål, vilka med hänsyn till deras egenartade natur och inbördes gemenskap torde böra lösas i ett sammanhang. Enligt lagrådets mening kan det därför icke vara lämpligt att, på sätt här föreslagits, ur detta sammanhang utbryta frågan om de ekonomiska stridsåtgärderna såvitt de riktas mot föreningsrätten.»

Vi dela den mening, åt vilken lagrådet här givit uttryck. För närvarande befinna sig olika förslag, bland annat från vårt parti, till lagstiftning angående ekonomiska stridsåtgärder under utskottsbehandling. Under förutsättning att dessa förslag leda till genomförandet av en dylik lagstiftning vid årets riksdag, är en viss omredigering nödvändig i lagen om förenings- och förhandlingsrätt i avseende på bestämmelserna om kränkning av föreningsrätten. Denna omredigering, som icke synes behöva vålla större svårigheter, torde emellertid lämpligen böra ske under utskottsbehandlingen av förvarande spörsmål. I denna motion ha vi därför behandlat Kungl. Maj:ts förslag rörande föreningsrätten som en fråga för sig utan formellt hänsynstagande till att likartade problem regleras i redan väckta förslag till lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder.

I de föreningsrättsliga bestämmelser, som kommittén för privatanställda föreslagit, har Kungl. Maj:t vidtagit den ändringen, att dessa bestämmelser icke skola kunna sättas ur kraft genom kollektivavtal. Vi finna denna ändring motiverad. Att propositionen åter bibehåller möjligheten för parterna att i kollektivavtal överenskomma om särskild förhandlingsordning synes oss också riktigt.

I fråga om förhandlingsrätten har kommitténs utredning visat, att denna i regel är erkänd för kroppsarbetare men däremot i många fall direkt bestridd eller i vart fall icke uttryckligen erkänd för privatanställda. Detta har även varit utgångspunkten för kommitténs arbete (se sid. 104 i betänkandet).

»Denna skillnad», säger kommittén, »sammanhänger otvivelaktigt med att arbetarnas organisationer äro kamporganisationer, beredda att hävda sin rätt genom strejk och andra direkta stridsåtgärder, under det att de anställdas organisationer icke inriktats på stridsåtgärder. Då det efter en öppen konflikt mellan arbetsgivare och tjänstemän eller med dem jämställda arbetstagare, vilka ju alltid i större eller mindre grad intaga en förtroendeställning, skulle bliva mycket svårt att återställa vare sig det normala förtroendeförhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare eller allmänhetens tilltro till företaget, måste den tydliga vilja till fred, som är tillfinnandes hos dessa arbetstagare, räknas som en synnerligen värdefull tillgång. Få de anställda den av dem eftersträfvade rätten att medverka vid anställningsfrågornas lösning, torde de

lika väl som arbetsgivarparten anse med sin fördel bäst förenligt att bibehålla en kontinuerlig fred, vilket ju också är eftersträfvansvärt ur samhällets synpunkt.»

Mot denna bakgrund har man att se de av kommittén utformade reglerna angående förhandlingsrätten. Samtidigt som kommittéförslaget innehåller vissa allmänt hållna stadganden om förhandlingsrätten, vilka närmast hava karaktär av råd och anvisningar, har det upptagit bestämmelser i syfte att möjliggöra förhandlingsrättens realiserande tvångsvis i sådana fall, då något resultat icke kunnat nå annorledes. Kärnpunkten i sistnämnda bestämmelser är, att förhandlingsfråga, under förutsättning att parterna åtagit sig viss freds-förpliktelse, skall kunna bringas till prövning av en opartisk instans, vars förslag till frågans lösning dock icke är för parterna rättsligt bindande. Denna anordning har synts kommittén särskilt lämplig för de privatanställda med hänsyn till den starka fredsvilja, som framträder bland dem.

De principer, som ligga till grund för kommitténs förslag till förhandlingsrättens reglering, skänka vi vår anslutning. Utöver vad kommittén anfört vilja vi framhålla, att begagnandet av ekonomiska stridsåtgärder mellan arbetsgivare och privatanställda ofta skulle vara praktiskt ogörligt på grund av de synnerligen växlande betingelser, under vilka de anställda arbeta. Förgätas må ej heller, att införandet av dylika stridsåtgärder i angivna förhållande, där de hittills väsentligen varit bannlysta, mången gång skulle kunna leda till ödesdigra rubbningar i samhällets ekonomiska funktioner. Anmärkas bör slutligen att genomförandet av en lagstiftning om arbetsavtalet, enligt vilken de anställda kunna tillgodogöra sig avsevärt längre uppsägningstider än vad arbetsgivarna kunna betinga sig, uppenbarligen förutsätter, att öppna stridsåtgärder icke skola komma till användning mellan nämnda parter.

Från tjänstemannahåll har man uttalat, att det speciella läge, i vilket de anställda befinna sig, motiverar införandet av obligatorisk skiljedom i tvister mellan dem och arbetsgivarna. För vår del hava vi i vår motion till årets riksdag med begäran om utredning och framläggandet av förslag rörande lagstiftning om ideella föreningar och åtgärder i övrigt till främjande av arbetsfreden betonat, att arbetsinställelse som stridsmedel inom vissa noggrant avgränsade verksamhetsområden bör generellt förbjudas. Vissa slag av arbetsinställelser ha nämligen den karaktär, att de kunna betecknas som samhällsfarliga. I ty fall bör staten genom skiljedom eller andra anordningar trygga arbetsfreden. I den mån inom något område arbetsinställelse från de anställdas sida vore att anse som samhällsfarlig, har självfallet detta betraktelsesätt sin tillämpning. I övrigt ställa vi oss tveksamma till lämpligheten av att införliva institutet obligatorisk skiljedom i arbetstvister med vår nuvarande rätts- och samhällsordning. Genomföres sådan skiljedom på ett område av arbetsmarknaden, synes risk kunna föreligga, att det leder till en offentlig-rättslig reglering av löne- och andra anställningsvillkor även på andra områden, där en dylik reglering måhända icke alls är önskvärd. I varje fall bör icke den obligatoriska skiljedomen införas utan närmare utredning av saken. Som departementschefen framhåller föreligger icke något positivt förslag i ämnet. Liksom be-

träffande lagen om arbetsavtal skulle vi emellertid finna det mycket otillfredsställande, därest ett avgörande i frågan om tillskapandet av en särskilt för de anställda avpassad förhandlingsordning ytterligare skulle behöva uppskjutas. Den obligatoriska skiljedomens väg förefaller alltså icke vara för närvarande framkomlig. Andra möjligheter måste i stället prövas för att trygga en fredlig biläggning i opartiska former av intressekonflikter mellan arbetsgivare och anställda. Detta har uppenbarligen även varit den ståndpunkt, från vilken kommittén för privatanställda utgått vid utformandet av sitt förslag till förhandlingsrättens ordnande.

Av kommitténs förslag i berörda del återfinnes icke mycket i Kungl. Maj:ts proposition. Det speciella förhandlingsförfarandet enligt 4 kapitlet i kommitténs betänkande har helt och hållet strukits och ersatts av vissa förstärkningar av förlikningsmannainstitutionens befogenheter. Lagen om medling i arbetstvister har emellertid i främsta rummet tillkommit för att främja arbetsfreden inom sådana områden av arbetsmarknaden, där fackliga kamporganisationer äro verksamma. Lagen har även utformats med hänsyn till denna uppgift. De jämkningar, som Kungl. Maj:t föreslagit i lagen, synas oss icke nämnvärt förändra dess förutvarande karaktär. I ett fall innebär för övrigt propositionen en direkt försämring av tjänstemannagruppernas ställning. Det gäller i fråga om den vidtagna ändringen i medlingslagens 3 §, där förlikningsmannens ovillkorliga skyldighet att under viss förutsättning ingripa i arbetstvist, även om den icke medfört eller synes hota att medföra arbetsinställelse av större betydelse, ersatts med en bestämmelse, som gör denna skyldighet allenast villkorlig. Det vill därför förefalla som om lagrådet har fog för sitt omdöme, att en utbyggnad av förlikningsmannaförfarandet på sätt som föreslagits knappast kan antagas tillgodose behovet av en närmast för de anställda avpassad förhandlingsordning. »Någon verklig lösning av frågan om förhandlingsrätt för de anställda», förklarar lagrådet, »erbjuder den nu föreslagna lagstiftningen tydligen icke.»

Departementschefen har i motiveringen till propositionen (sid. 64) uttalat, att uppläggningsen av kommitténs förslag redan ur rent principiella synpunkter vore ägnad att väcka betänkligheter. Därigenom skulle nämligen förhandlingsrätt till formen lagfästas för samtliga arbetstagare i enskild tjänst, men reglerna om rättens realiserande bliva tillämpliga endast å ett fåtal bland dem. Innebörden av kommitténs förslag skulle, såvitt departementschefen kan finna, bliva, att förhandlingsrätten i realiteten lagfästes endast för de områden, som hittills icke förekommit i praktiken, under det att de områden, där i stort sett en faktiskt erkänd förhandlingsrätt nu finnes, lämnades utanför regleringen. Härtill vilja vi genmäla, att de grupper av arbetstagare, som icke skulle vilja underkasta sig den av kommittén föreslagna särskilda förhandlingsordningen med åtföljande fredsförpliktelse — vilken dock principiellt står öppen för alla — få sin förhandlingsrätt ordnad genom den nuvarande medlingslagen, vilken uttryckligen ålägger parter i arbetstvist att efterkomma förlikningsmannens kallelse till förhandlingar. Visserligen leder underlåtenhet att hörsamma sådan kallelse icke till någon rättslig påföljd för den för-

sumlige men bestämmelse härom är uppenbarligen obehövlig på ett område, där parterna i möjligheten att anlita fackliga stridsåtgärder äga ett påtryckningsmedel, vilket väl i regel är minst lika effektivt som det påtryckningsmedel Kungl. Maj:t nu velat lägga i förlikningsmannens hand. Vetskapen om att part, där han så finner nödigt, både vill och kan tillgripa stridsåtgärder utgör även ett kraftigt medel till framtvingande av eftergifter från motsidan i själva förhandlingsfrågan. För de arbetstagargrupper åter, som icke vilja eller kunna begagna sig av stridsåtgärder, önskar visserligen Kungl. Maj:t under i propositionen angivna förutsättningar öppna vägen till förhandlingsbordet, men dessa gruppers möjlighet att utvinna verkliga resultat genom förhandlingarna blir väsentligt mera begränsad. Kungl. Maj:ts förslag synes närmast ha fått en utformning, som passar för de egentliga fackföreningarna. Till de särskilda förhållanden, under vilka de privatanställdas organisationer arbeta, tar förslaget endast i mindre mån hänsyn. Detta faktum belyses även därav, att, då mål enligt kapitlet om föreningsrätten läggas under arbetsdomstolen, propositionen icke upptar några bestämmelser om ändrad sammansättning av domstolen för det fall, att kränkning av föreningsrätten riktats mot privatanställda. I detta fall är väl alltså meningen, att tjänstemannagruppernas intressen skola tillvaratagas av landsorganisationens representanter.

Vi hava redan antytt, att vi i motsats till Kungl. Maj:t ansluta oss till de principer, som uppbära de av kommittén angående privatanställda föreslagna bestämmelserna om förhandlingsrätt. Enligt vår uppfattning bör sålunda propositionen kompletteras med regler om särskild förhandlingsordning, i sina huvuddrag motsvarande kommittéförslagets 4 kapitel. Nu har detta kapitel i vissa yttranden blivit föremål för kritik. Som lagrådet framhåller har emellertid kritiken mer riktat sig mot den utformning förhandlingsförfarandet fått än mot den tanke, som låg till grund för detsamma. Vi hålla även bestämt före, att kommittébetänkandet efter överarbetning kan läggas till grund för lagstiftning. Vi ha i denna motion på grundval av inkomna yttranden sökt företaga en dylik överarbetning. I den mån ytterligare justeringar av lagförslaget skulle visa sig nödvändiga under den fortsatta riksdagsbehandlingen av detsamma äro vi självfallet beredda att medverka till deras genomförande.

Det synes oss framför allt vara fem punkter i kommittéförslaget, mot vilka kritiken mera allmänt vänt sig:

1) Det har ansetts vara en betydande olägenhet, att anmälan enligt förslagets 9 § kan göras av en primärförening av arbetstagare samtidigt som andra primärföreningar tillhörande samma huvudorganisation förbli oanmälda. Detta kan för arbetsgivarna medföra, att de inom samma fack behöva räkna med dels föreningar, som äro underkastade fredsförpliktelse, och dels föreningar, som anlita stridsåtgärder. Anmälan enligt 9 § borde i stället endast få ske under förutsättning att garantier vunnas för att anordningen bleve gemensam för hela yrkesskikt. Det vore därför rimligt och riktigt, att initiativet till anmälan lades i huvudorganisationens hand.

2) Man har hållit före, att den opartiske ordföranden, vilken socialstyrelsen jämlikt förslagets 11 § skall utse på begäran av part, har tilldelats två oför-

enliga uppgifter. Under den tidigare delen av förhandlingen skall han på medlars vanliga vis söka få till stånd en kompromiss enligt linjerna för det minsta motståndet. Under förhandlingens senare del åter tvingas han eventuellt att söka utfinna den objektivt rättvisa lösningen av förhandlingsfrågan. »Uppenbarligen måste», betonar socialstyrelsen, »denna, den opartiska ordförandens så att säga dubbla roll vara ägnad att i avsevärd mån försvåra hans ändock nog så vanskliga ställning samt sannolikt också mer eller mindre misskreditera hela det föreslagna förhandlingsförfarandet.»

3) På olika håll har man ställt sig betänksam till det påtryckningsmedel gentemot part, som den opartiske ordföranden tillerkänts jämlikt förslagets 14 §, enligt vilken han äger rätt att förordna, att vad vid förhandlingen förekommit må jämte hans eget förslag till förhandlingsfrågans lösning offentliggöras. En sådan vädjan till den allmänna opinionen förmenas lätt kunna bli ett tveeggat svärd.

4) Den fredsförpliktelse, som binder part enligt förslagets 18 §, har ansetts brista i effektivitet.

5) Det har slutligen framhållits, att förhandlingar enligt kommittéförlagets 4 kapitel skulle kunna komma att framstå såsom förberedelse till förfarande enligt medlingslagen, nämligen om 4 kapitlets förhandlingsresurser uttömts och därefter konflikt av större betydelse utbrutit eller hotar att utbryta mellan parterna. Förfarandet jämlikt medlingslagen skulle emellertid väsentligt försvåras, därest ett annat statsorgan tidigare ingripit i konflikten och till och med eventuellt framlagt ett opartiskt förslag till dess lösning. Förlikningsmannens uppgift skulle härigenom bli ytterligt ömtålig och krävande.

I vårt förslag till förhandlingsrättens reglering ha vi i görligaste mån sökt taga hänsyn till denna kritik. Sålunda ha vi infört den ändringen i kommittéförlaget, att endast huvudorganisation av arbetstagare äger hos socialstyrelsen göra anmälan med åtföljande fredsförpliktelse. Kommittén ansåg sig icke kunna upptaga en sådan regel, då den skulle nödvändiggöra en alltför invecklad prövning från socialstyrelsens sida. För vår del kunna vi icke tillmäta detta skäl avgörande vikt. Vi hänvisa till vad som nedan yttras vid 2 § i vårt förslag. Genom denna ändring undanröjes en av de tyngst vägande anmärkningarna mot kommittébetänkandet. Vi ha emellertid gått ett steg längre. Vi ha ansett, att part, innan han kan anlita den ganska omständliga och kostsamma förhandlingsproceduren under statlig ledning, bör ha visat, att han verkligen mobiliserat sina yttersta resurser för att få till stånd en överenskommelse under de enskilda förhandlingar, som skola föregå det speciella förhandlingsförfarandet. Vi ha därför föreslagit, att begäran hos socialstyrelsen om utseende av opartisk ordförande endast skall få framställas av huvudorganisation för part, å vilken bestämmelserna i 4 kapitlet äga tillämpning. (Jämställd med dylik huvudorganisation är oorganiserad arbetsgivarpart.) Härigenom vinnes också garanti för en mera ansvarsmedveten prövning av förhandlingsfrågan, innan denna hänskjutes till förhandling under den opartiske ordförandens ledning. Ytterligare en begränsning av möjligheten

att genomföra sådan förhandling innehåller den av oss föreslagna bestämmelsen, att part, som visar sig ha instämt förhandlingsfrågan till domstol, fritages från skyldighet att deltaga i förhandlingen. Slutligen föreslå vi, att organisation för att kunna påkalla tillsättandet av opartisk ordförande skall äga minst tre hundra medlemmar i stället för minst femtio, som kommittén föreslagit.

Den opartiske ordföranden har vidare enligt vår motion endast tillagts uppgiften att fungera som förlikningsman. Kunna icke parterna vid förhandling inför ordföranden sammanjämka sina ståndpunkter, skall han — i likhet med vad kommittén förordat — i första hand uppmana parterna att frivilligt låta förhandlingsfrågan avgöras genom skiljedom. Skulle denna uppmaning icke efterkommas, skall ordföranden icke själv, som kommittén tänkt sig, framlägga något förslag till förhandlingsfrågans lösning. Möjligheten för part att i sista hand få frågan objektivt prövad, vilket givetvis utgör en kardinalpunkt i kommittébetänkandet, ha vi öppnat i annan ordning. Ordföranden skall nämligen på begäran av endera parten hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd för avgivande av förslag till frågans biläggning. Har socialstyrelsen mottagit sådan hemställan, skall styrelsen till ledamöter av nämnden utse minst tre opartiska personer. Ordföranden har icke rätt att åtaga sig skiljemannauppdrag. Däremot skall han fungera som föredragande inför nämnden.

Liksom vi ansett, att parterna icke böra ha rätt att tillkalla opartisk ordförande genom socialstyrelsens försorg, förrän de gjort vad i deras egen förmåga stått för att bringa tvistefrågan ur världen, så förmäna vi, att parterna icke heller böra kunna påräkna tillsättandet av skiljenämnd, förrän den statsledda förhandlingsprocedurens resurser äro förbrukade. Vi föreslå därför, att skiljenämnden skall avgiva sitt förslag på grundval av, förutom de upplysningar den opartiske ordföranden-föredraganden kunnat inhämta, det protokoll, som obligatoriskt skall föras vid förhandling inför opartisk ordförande. Inför skiljenämnden skall sålunda icke någon förhandling äga rum. Härigenom tvingas parterna att redan vid förhandlingen inför den opartiske ordföranden framlägga alla sina skäl för förslag och yrkanden, vid risk att eljest få sin sak ofördelaktigt bedömd av nämnden. Den invändning, som tidigare ofta framkommit mot skiljenämnds-förfarande, att parterna, om de räkna med sådant förfarande, spara sina bästa argument till detta förfarande och att därigenom de förberedande förhandlingarna bliva skäligen värdelösa, synes oss med den här föreslagna anordningen förfalla. Dock ha vi ansett, att skiljenämnden själv bör kunna infordra kompletterande upplysningar av parterna. Då den opartiske ordföranden från de föregående förhandlingarna emellertid står till nämndens förfogande, utgå vi från, att sådana upplysningar endast undantagsvis skola behöva begäras. Slutligen ha vi, i likhet med vad vi föreslagit vid förhandling inför opartisk ordförande, upptagit den bestämmelsen, att parts anhållan om tillsättandet av skiljenämnd skall avslås, därest förhandlingsfrågan är av beskaffenhet att höra under domstol.

I fråga om det av kommittén föreslagna publiceringsförfarandet såsom påtryckningsmedel mot part dela vi betänkligheterna mot, att publiceringen

skulle omfatta icke blott det framlagda förslaget till förhandlingsfrågans avveckling utan även »vad vid förhandlingen förekommit». Den stora allmänheten torde i regel sakna förutsättningar att objektivt bedöma vad som tilldragit sig under förhandlingen. Har en part godtagit avgivet förslag till lösning av frågan men den andra avslagit detsamma, måste det väsentliga för den förre parten vara att äga möjlighet att bekantgöra själva det faktum att motparten avvisat förslaget. Rätten härtill ha vi ansett vara utan vidare given. Någon föreskrift härom synes oss alltså icke erforderlig. Därutöver kan det understundom tänkas vara av intresse särskilt för part, som godkänt det opartiska förslaget, att få offentliggöra detta förslag. En regel härom ha vi även intagit i den av oss förordade lagtexten. Rätten för skiljenämnd att pröva, huruvida något offentliggörande över huvud må äga rum, synes likväl alltid böra bibehållas. Däremot förefaller det oss inte lämpligt, att skiljenämnden själv föranstaltar om publicering av sitt utlåtande för det fall, att någondera parten vägrat antaga detsamma. Sådan publicering må ankomma på den part, som har intresse därav.

Det är vår övertygelse, att, om den ovan skisserade förhandlingsordningen genomföres, den fredsförpliktelse, som utgör förutsättningen för nämnda ordning, skall visa sig effektiv. Med de av oss föreslagna skärpningarna av kommittéförslagets bestämmelser i förevarande del och med den fredsvilja, som man har anledning förvänta hos parter, å vilka de speciella förhandlingsreglerna äro tillämpliga, torde endast betydande påfrestningar kunna här äventyra arbetsfreden. Anmärkas bör även, att sympatiåtgärder på föreliggande område äro under alla förhållanden uteslutna. Hur teoretisk den risk för öppna konflikter som här är för handen än må synas, måste man emellertid givetvis besvara frågan, vad som är att göra, om sådana konflikter trots allt utbryta. Av ett flertal yttranden över kommittébetänkandet framgår, att det knappast kan anses lämpligt, att därvid göra medlingslagens regler tillämpliga. Tvärtom måste det vara av stort intresse, att en bestämd boskillnad sker mellan förlikningsmannens ingripande enligt medlingslagen och det särskilda förhandlingsförfarandet jämlikt lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Vi föreslå därför i särskild motion ett tillägg till 1 § i lagen om medling i arbetstvister, enligt vilket denna lag icke skall hava avseende på arbetsgivare och arbetare, å vilka bestämmelserna i 4 kapitlet av lagen om förenings- och förhandlingsrätt äga tillämpning. Med arbetare förstås i medlingslagen detsamma som med arbetstagare i lagen om förenings- och förhandlingsrätt. En konsekvens av denna lagändring blir, att den i fjol i 3 a § av medlingslagen införda bestämmelsen om varselplikt vid arbetsinställelse även bör upptagas i lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Så har även skett i vårt förslag. Då de av Kungl. Maj:t påyrkade ändringarna i medlingslagen avse att ersätta de av oss från kommittébetänkandet upptagna reglerna om förhandlingsrättens utövande i visst fall, yrka vi samtidigt avslag på Kungl. Maj:ts proposition i nämnda del. Icke heller anse vi det riktigt att i enlighet med kommitténs förslag upphäva 2 § sista stycket av medlingslagen rörande möjlighet för parterna å arbetsmarknaden att från socialstyrelsen erhålla opartisk

ordförande såsom ledare av förekommande förhandlingar i arbetstvister. I likhet med svenska arbetsgivareföreningen och Daco kunna vi ej inse, att genomförandet av bestämmelserna om speciell förhandlingsordning i lagen om förenings- och förhandlingsrätt skulle göra tillgången till opartisk ordförande enligt medlingslagen överflödig.

Om emellertid lagen om medling i arbetstvister icke blir tillämplig å arbetsgivare och arbetstagare, som äro underkastade stadgandena i 4 kapitlet av lagen om förenings- och förhandlingsrätt, måste någon annan utväg sökas i syfte att underlätta biläggning av strider mellan sådana arbetsgivare och arbetstagare. Såvitt vi kunna finna synes det därvid lämpligast att uppdraga åt den av socialstyrelsen utsedde opartiske ordföranden, vilken från början lett förhandlingarna mellan parterna, att med uppmärksamhet följa utbruten konflikt och, när ändrade förhållanden därtill föranleda, inbjuda parterna till nya förhandlingar. Det måste erkännas, att man härigenom icke helt undgår olägenheten av ett statligt ingripande i en konflikt, där en annan opartisk instans tidigare avgivit ett förslag till dess lösande, men denna olägenhet torde över huvud icke kunna undgås annat än efter genomförandet av ett system med obligatorisk skiljedom. Det vill under alla förhållanden förefalla troligt, att den av socialstyrelsen utsedde opartiske ordföranden, med den kännedom han har om förhandlingsfrågans förhistoria, besitter större möjligheter att fullgöra den ömtåliga och grannliga medlingsuppgift, som här väntar, än en förlikningsman, som saknar motsvarande kännedom.

Vi övergå härefter till att paragrafvis behandla det föreliggande lagförslaget.

L a g

om förenings- och förhandlingsrätt.

1 kapitlet. Inledande bestämmelser.

1 §.

Enligt propositionen skall lagen om förenings- och förhandlingsrätt äga tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, dock icke beträffande sådana arbetstagare i statens eller kommunernas tjänst, som äro underkastade ämbetsmannansvar. Att statens och kommunernas tjänstemän undantagas från lagens tillämpning finna vi riktigt. Frågan om förhandlingsordning för dessa grupper bör lösas i annat sammanhang. Som departementschefen påpekar ställer sig saken annorlunda beträffande de kategorier av arbetstagare, som anställas vid offentliga institutioner genom rent privaträttsliga arbetsavtal. Mot tanken att lagfästa förenings- och förhandlingsrätten även för dessa kategorier ha vi intet att erinra. Lagrådet framhåller emellertid, att den i propositionen givna bestämningen av lagens giltighetsområde lider av oklarhet och tillstyrker, att lagens tillämplighet för närvarande begränsas till att avse enskild tjänst. I vår motion med förslag till lag om arbetsavtal har ett likartat problem behandlats. Utgångspunkten var

likväl där en annan och vårt förslag till problemets lösning i avtalslagen ger ingen ledning i förevarande sammanhang. Då vi finna lagrådets kritik mot denna paragraf i propositionen berättigad, anse vi oss böra yrka, att lagen om förenings- och förhandlingsrätt tills vidare endast får gälla enskild tjänst. Någon större olägenhet för de arbetstagare, som genom privaträttsliga avtal äro anställda hos statliga eller kommunala organ, torde icke härav behöva uppkomma. För att jämväl dessa arbetstagare snarast möjligt skola få sin förenings- och förhandlingsrätt reglerad ha vi dock i särskild motion hemställt om utredning angående genomförandet av dylik reglering.

2 §.

Den av oss föreslagna redigeringen av denna paragraf skiljer sig från Kungl. Maj:ts endast därigenom, att vi från kommittébetänkandet medtagit begreppet huvudorganisation i lagtexten och ett därav föranlett tillägg till paragrafens sista stycke. Detta har synts oss nödvändigt, då vi — som under Allmänna synpunkter utvecklats — föreslagit, att endast huvudorganisation av arbetstagare skall äga rätt att hos socialstyrelsen påkalla tillämpning av de i 4 kapitlet givna reglerna om förhandlingsrättens utövande i visst fall. Vid tolkningen av begreppet huvudorganisation kunna de synpunkter, som anfördes till 2 § av andra lagutskottets förslag vid 1935 års riksdag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder (se andra lagutskottets utlåtande nr 29/1935 sid. 49), tjäna till vägledning. Som allmän regel torde kunna sägas, att med huvudorganisation enligt denna lag bör förstås såväl fackförbund som centralorganisation för flera fackförbund. Huvudorganisation blir sålunda t. ex. både Daco och de till Daco anslutna riksomspännande yrkesförbunden. Med tanke på att bestämmelserna i 4 kapitlet kunna förväntas i huvudsak bli tillämpliga å föreningar av privatanställda, vilja vi framhålla, att vi vid granskning av stadgarna för ett flertal mera representativa tjänstemannasammanslutningar i vårt land icke kunnat finna, att tolkningen av begreppet huvudorganisation för deras vidkommande skall behöva möta några större svårigheter.

2 kapitlet. Om föreningsrätten.

3 §.

Denna paragraf definierar föreningsrättens innebörd. Enligt propositionen förstås med föreningsrätt rätt att tillhöra sådan förening, som i 2 § sägs. Kommittén angående privatanställda hade därjämte i definitionen medtagit föreningsrättens negativa sida, rätten att stå utanför förening. Av skäl, som vi närmare utvecklade vid behandlingen av fjolårets förslag till lagstiftning om de ekonomiska stridsåtgärderna (se andra lagutskottets utlåtande nr 29/1935 sid. 181), finna vi det oundgängligen nödvändigt, att friheten att icke tillhöra förening även inlägges i begreppet föreningsrätt. Som arbetsdomstolens ordförande understryker i sitt yttrande över kommittébetänkandet, hava frågorna om rättslig reglering av den positiva och den negativa

föreningsrätten ett nära inre samband, och ett undanskjutande av frågan om organisationstvånget vore ägnat att fördröja dennas lösning under oöverskådlig tid. Arbetsdomstolens ordförande anser därför, att, om en gemensam lösning icke nu kan vinnas, det vore vida bättre, att även frågan om föreningsrätt i inskränkt mening finge anstå.

Utöver vad vi anfört i samband med diskussionen kring tredjemanslagen vilja vi här framhålla följande. Med tanke på att förevarande lag särskilt tillkommit i syfte att stödja de privatanställda, är det av intresse att konstatera, att tjänstemannaorganisationerna över lag, såvitt man kan döma av deras stadgar och praxis vid dessas tillämpning, bekänna sig till föreningsfrihetens princip. Detta gäller även om Daco, som icke tillstyrkt lagstiftning om organisationstvånget, då denna fråga ansetts icke vara tillräckligt utredd. Det heter sålunda i Dacos yttrande över kommittébetänkandet, att »Daco är villigt erkänna att rätten att icke tillhöra viss förening bör tillkomma arbetsgivare såväl som arbetstagare». Den väsentliga anledningen till Dacos erinran mot kommitténs förslag att i lagen upptaga bestämmelser om den negativa föreningsrätten synes vara fruktan för, att sådana bestämmelser skulle förhindra införandet i föreningsstadgar av regler om iakttagandet av viss uppsägningstid vid utträde ur förening. Vi finna denna fruktan omotiverad. Regler om skälig uppsägningstid vid avgång ur förening kunna icke drabbas av lagens förbud mot organisationstvång. Det förtjänar även anmärkas, att Dacos största underorganisation, Arbetsledareförbundet, inom vilket man måhända har en rikare erfarenhet av betydelsen av skydd även för den negativa föreningsrätten än inom övriga till Daco anslutna organisationer, reservationsvis påyrkar bestämmelser mot organisationstvång.

Departementschefen framhåller i propositionen, att en reglering av frågan om organisationstvång knappast kan anses systematiskt höra hemma i en lag rörande förenings- och förhandlingsrätt i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Organisationstvång skulle nämligen hänföra sig icke till förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare utan till förhållandet mellan arbetstagare inbördes, respektive arbetsgivare inbördes. Härtill vilja vi i avslutning till kommitténs motivering genmäla, att flera föreningar kunna finnas på arbetstagesidan med skilda uppfattningar om mål och medel; och utanför arbetsförhållandet liggande åskådningar av politisk, religiös och annan art kunna öva inflytande på föreningsverksamheten. »För att arbetstagarnas föreningar skola giva ett riktigt uttryck åt arbetstagarnas gemensamma intressen i förhållande till arbetsgivaren bör det därför stå envar fritt att icke ingå i en förening eller att när som helst utträda ur en sådan. Ett lagstadgande om föreningsrätt bör alltså innefatta skydd såväl mot kränkningar av föreningsrätten i inskränkt mening som mot organisationstvång.» (Kommittébetänkandet sid 105.) Även lagrådet betonar, att man särskilt i en lagstiftning om förhandlingsrätt bör förutsätta, att en förhandlande organisation, så långt möjligt är, utgör en verklig representation för dem vilkas intressen den bevakar. Med denna uppfattning finner sig lagrådet icke kunna tillstyrka, att, därest föreningsrätten i inskränkt mening nu upptages till behandling, frågan om skydd mot organisationstvång lämnas utanför lagstiftningen.

Betydelsen av de synpunkter, som lagrådet och kommittén angående privatanställda sålunda anfört, torde särskilt markant belysas av organisationsförhållandena bland de affärsanställda. Inom denna grupp verka dels det till landsorganisationen anslutna handelsarbetareförbundet, dels olika fristående sammanslutningar. I grundstadgarna för handelsarbetareförbundets avdelningar § 2 (inträde och medlemskap) mom. 11 föreskrives följande: »Medlem, som arbetar inom förbundets verksamhetsområde beviljas icke utträde, förrän han övergår till annan sysselsättning.» Till vår kännedom har kommit ett flertal fall, då handelsbiträde, som kommit in i handelsarbetareförbundet men förklarat sig önska övergå till någon av de fristående sammanslutningarna, vägrats utträde ur förbundet på grund av nämnda bestämmelse och hotats med repressalier, därest han ändock gjorde allvar av sin förklaring. Vi kunna icke finna, att en sådan ordning står i överensstämmelse med den demokratiska princip, enligt vilken medborgarna böra ha rätt att organisera sig på det sätt de finna bäst förenligt med sina egna intressen.

4 §.

I denna paragraf, som behandlar kränkningar av föreningsrätten, ha vi först och främst företagit vissa jämkningar i lagtexten, betingade av det i 3 § intagna tillägget rörande den negativa föreningsrätten. Bland annat ha vi sålunda infört stadgande om kränkning av föreningsrätten genom bestämmelse i föreningsstadgar. Därjämte ha vi sökt genomföra en skarpare precisering av begreppet föreningsrättskränkning. Redan kommitténs förslag i denna del led av en betänklig oklarhet och i likhet med lagrådet kunna vi icke finna, att propositionens bestämmelse i förevarande paragraf gjort oklarheten mindre. Vi ha därför uppdelat föreningsrättskränkningarna i två huvudgrupper, den första avseende kränkningar genom kollektiva stridsåtgärder, den andra genom individuella stridsåtgärder eller bestämmelser i föreningsstadgar eller i avtal.

Beträffande den s. k. förmansklausulen i sista stycket av denna paragraf i Kungl. Maj:ts proposition ha vi ändrat den i överensstämmelse med den av oss föreslagna formuleringen av 11 § i vår motion till innevarande riksdag med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. För motiven till denna ändring hänvisa vi till vad som från vårt håll anfördes vid motsvarande paragraf i andra lagutskottets utlåtande över tredjemanslagen nr 29/1935. Med anledning av de erinringar, som från tjänstemannahåll gjorts mot ifrågasvarande bestämmelse, önska vi framhäva, att den har karaktär av ren *undantagsklausul*. Den kan alltså icke tagas till intäkt för försök från arbetsgivaresidan att bryta sönder de anställdas vertikalt uppbyggda organisationer. Någon åstundan i sådan riktning torde för övrigt de svenska arbetsgivarna icke hysa.

5—6 §§.

Då vi i vårt förslag upptagit bestämmelser om förbud mot organisations tvång, om registreringsförfarande och fredsförpliktelse ha vi ansett nödvändigt att utförligare än vad som skett i propositionen reglera skadeståndsskyldigheten. Reglerna härom äro sammanförda i ett särskilt kapitel, 5

kapitlet. Med anledning härav yrka vi på, att skadeståndsbestämmelserna i 5 och 6 §§ av Kungl. Maj:ts förslag utgå.

7 §.

I ett nytt kapitel, 6 kapitlet, ha vi utformat bestämmelser om rättegång i mål, som avse tillämpningen av ifrågavarande lag. Vi föreslå därför 7 paragrafens slopande i propositionen.

3 kapitlet. Om förhandlingsrätten.

8 §.

Denna paragraf innehåller en av de mest betänkliga nyheterna i Kungl. Maj:ts förslag. Den stipulerar nämligen ett tvång för part att acceptera kollektivavtalsmässig reglering av anställningsvillkoren. Vi finna detta tvång av flera skäl synnerligen olämpligt. Departementschefen framhåller, att sådana arbetstvister, som icke röra saken utan formen, äro förkastliga från det allmännas synpunkt. Sättet att lösa den formfråga det här gäller kan emellertid få mycket reella återverkningar på arbetsförhållandena. Och det är ingalunda sagt, att dessa återverkningar höra till de eftersträfvansvärda. Därför att kollektivavtalets genomförande bland de kroppsarbetande skikten, speciellt industriarbetarna, i stort sett visat sig fördelaktigt, behöver icke resultatet bliva detsamma för andra samhällsgruppers vidkommande. I synnerhet torde meningarna kunna vara delade om lämpligheten av att i kollektivavtalets form reglera tjänstemännens anställningsvillkor. Skulle kollektivavtal, i varje fall av nu gängse typ, mera allmänt bliva tillämpliga å tjänstemännen, torde det i längden icke kunna undgå att leda till en för dem ödesdiger social och ekonomisk nivellering. Och vi måste beteckna det som olyckligt, därest kollektivavtalet skall kunna utsträckas till nya yrkesområden utan att ens förhandlingar skola få föras om saken. Ett sådant förfarande kan icke vara ägnat att skapa en gynnsam atmosfär på arbetsplatserna.

Därtill kommer, att det i Kungl. Maj:ts förslag icke ens är sört för, att förening av arbetstagare, som begär kollektivavtal, är representativ för arbetstagarna inom ett företag. Även förening, som företräder en obetydlig minoritet bland arbetstagarna, kan kräva kollektivavtal, vilket, om arbetsgivaren icke gör förbehåll om motsatsen, med nuvarande rättspraxis automatiskt blir tillämpligt jämväl å de utomstående arbetstagarna. Vi finna det icke heller otänkbart, att enskilda arbetsgivare i vissa lägen kunna finna det med sin fördel förenligt att påtvinga arbetstagarpart mot dess vilja kollektiv reglering av anställningsförhållandena.

På anförda skäl föreslå vi därför, att ordet »kollektiv» utgår ur första meningen av 8 § i propositionen.

10 §.

Som vi inledningsvis närmare utvecklat ha vi yrkat avslag å de i propositionen föreslagna ändringarna i lagen om medling i arbetstvister. I konsekvens härmed föreslå vi, att 10 § utgår ur Kungl. Maj:ts förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt.

4 kapitlet. Om förhandlingsrättens utövande i visst fall.

Utöver vad vi under Allmänna synpunkter anfört rörande detta kapitel få vi hänvisa till kommitténs angående privatanställda motivering sid. 105—109 samt sid. 129—145 i dess betänkande beträffande förenings- och förhandlingsrätten. Nedan kunna vi inskränka oss till att kommentera enstaka punkter i lagtexten.

Paragraferingen i fortsättningen har ingen motsvarighet i propositionen.

12 §.

I avseende på tolkningen av begreppet huvudorganisation hänvisa vi till vår framställning vid 2 §. Som följd av att vi givit huvudorganisation av arbetstagare initiativrätten till anmälan hos socialstyrelsen, ha vissa smärre jämkningar av formell natur måst företagas i kommitténs redigering av föreliggande paragraf.

13 §.

I och med att huvudorganisation gjort anmälan, som i 12 § sägs, blir 4 kapitlet automatiskt tillämpligt även å organisationens samtliga underföreningar. Socialstyrelsen har ifrågasatt, att sådan anmälan även skulle meddela upplysning om beträffande vilka arbetsgivare eller arbetsgivarorganisationer den anmälände föreningen påkallade förhandlingsordningens tillämpning. Socialstyrelsen skulle därefter, om anmälingen behörigen fullgjorts, rörande densamma på lämpligt sätt underrätta de uppgivna arbetsgivarna eller arbetsgivarorganisationerna. Ett sådant förfarande torde emellertid, såvitt vi kunna finna, bliva alltför omständligt både för socialstyrelsen och den anmälände föreningen, helst som den senare i vårt förslag obligatoriskt måste vara huvudorganisation av arbetstagare. Vi ha därför stannat för kommitténs ståndpunkt i denna detalj, enligt vilken det åligger arbetstagarna själva eller deras förening att underrätta arbetsgivarna, när 4 kapitlet blivit tillämpligt å dem.

14 §.

Då endast huvudorganisation för part (varmed jämställes oorganiserad arbetsgivarpart) äger rätt att påkalla tillsättandet av opartisk förhandlingsledare, bortfaller den under punkt 4 i kommittéförslagets 11 § angivna anledningen för socialstyrelsen att vägra utse dylik förhandlingsledare. Av samma skäl ha vi även ansett det motiverat att föreslå, att förening av arbetstagare för att kunna begära utseende av opartisk ordförande skall hava minst trehundra medlemmar mot minst femtio i kommitténs förslag. Denna ändring anse vi för övrigt i och för sig önskvärd, då det icke kan vara något intresse att arbetstagarna skola dela upp sig på alltför små formationer.

Socialstyrelsen har ifrågasatt, om styrelsen ej borde vara berättigad att vägra utse opartisk ordförande i det fall, förhandlingsfrågan endast rörde en eller annan arbetstagare och icke vore av principiell innebörd. Man torde väl kunna utgå ifrån att sådana fall komma att höra till undantagen, sedan social-

styrelsen allenast på anhållan av huvudorganisation är pliktig utse opartisk ordförande.

Då ordförande, som tillsättes enligt denna paragraf, icke skall fungera som skiljeman, synes intet hinder i och för sig behöva föreligga för att till sådan ordförande utse statlig förlikningsman.

Eftersom socialstyrelsen alltid äger möjlighet att efter diskretionär prövning bifalla en ansökan enligt förevarande paragraf, har det icke synts kommittén lämpligt, att ett beslut, varigenom socialstyrelsen utsett opartisk ordförande, skulle kunna överklagas. Vi skulle icke heller finna det lämpligt, därest part finge klaga över styrelsens personval. Ett sådant klagomål skulle avgöras av Kungl. Maj:t. Det måste emellertid vara riktigare, att personvalet helt anförtros åt det opartiska ämbetsverket. Någon ändring av kommittéförslagets lagtext i berörda punkt är icke erforderlig för att denna tolkning skall framgå därur.

15 §.

Denna paragraf motsvarar 16 § i kommittéförslaget och har av formella skäl uppflyttats i vårt förslag.

16 §.

Då vi måste anse det olämpligt, att part, som instämt förhandlingsfråga till domstol — oavsett om det är arbetsdomstolen eller allmän domstol — skall behöva ingå på förhandling rörande sådan fråga, ha vi i denna paragraf intagit en bestämmelse, vilken under angivna förutsättning befriar honom från skyldigheten att delta i förhandlingen.

Den opartiske ordförandens uppgift har i vår motion begränsats till att fungera som förlikningsman. Han bör därför icke hava någon ovillkorlig rätt att infordra upplysningar från parterna. I överensstämmelse med denna uppfattning ha vi vidtagit en mindre jämkning i kommittéförslagets 12 § andra stycke, vilket motsvarar tredje stycket i 16 § enligt vårt förslag. Å andra sidan har ju part med den konstruktion, vi givit förhandlingsreglerna i detta kapitel, ett uppenbart intresse av att giva ordföranden del av alla fakta, som äro av väsentlig vikt för förhandlingsfrågans bedömning. Eljest kan ett för parten oförmånligt läge uppkomma vid ett eventuellt skiljenämnds-förfarande.

17 §.

Vitesbestämmelsen i denna paragraf, vilken motsvarar 13 § i kommittéförslaget, har redigerats i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag till formulering av den liknande vitesbestämmelsen i 6 § av medlingslagen.

18 §.

Lika väl som vi funnit det olämpligt att part, som instämt förhandlingsfråga till domstol, skulle behöva delta i förhandling om denna fråga (jfr 16 §), måste vi anse det oriktigt, att den opartiske ordföranden, därest förhandlingsfrågan är av beskaffenhet att höra under domstol, skulle, sedan förhandlingarnas misslyckande konstaterats, vara pliktig hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd. I ty fall bör ordföranden uppmana

parterna att hänskjuta frågan till domstolens avgörande. Kommittén har tänkt sig, att denna regel endast skulle gälla i avseende på fråga, som skall upptagas och avgöras av arbetsdomstolen. För den händelse vår motion om lag angående arbetsavtal godkännes, torde denna inskränkning icke erhålla större betydelse, enär vi föreslagit att mål enligt nämnda lag skola falla under arbetsdomstolens kompetens. Även om emellertid denna motion ej skulle bifallas, kunna vi icke finna det välbetänkt, att rättsfråga hörande under allmän domstol skall på begäran av allenast ena parten kunna bringas under skiljenämnds prövning. I denna punkt ansluta vi oss sålunda icke till kommitténs uppfattning.

19 §.

Socialstyrelsen har icke tillerkänts någon prövningsrätt vid hemställen från opartisk ordförande om utseende av skiljenämnd. En sådan prövningsrätt synes nämligen lätt kunna försvaga den auktoritativa ställning, som ordföranden bör äga. Man måste utgå ifrån, att han bedömt situationen riktigt, när han fastslagit, att parternas ståndpunkter icke kunde sammanjämkas.

För motiven till bestämmelsen i första styckets sista mening av denna paragraf, att socialstyrelsens val av ledamöter i skiljenämnd icke får överklagas, hänvisa vi till vad vi anfört vid motsvarande bestämmelse i 14 §.

Att den opartiske ordföranden göres till föredragande i skiljenämnden synes lämpligt, oavsett den betydelse ifrågavarande stadgande har för utformningen av själva förhandlingsförfarandet i detta kapitel, med hänsyn till den detaljkännedom om förhandlingsfrågan han kan förväntas besitta.

20 §.

Enligt denna paragraf i vårt förslag har skiljenämnd tillerkänts samma möjlighet som den opartiske ordföranden enligt kommittéförslaget att genom vitesföreläggande via arbetsdomstolen framtinga infordrade upplysningar rörande förhandlingsfrågan. (Jfr 16 och 17 §§.)

21 §.

Det har syntts oss lämpligt att ålägga den opartiske ordföranden att hos socialstyrelsen lämna rapport jämväl över resultat av skiljenämndens arbete. Ordföranden är ju tillika föredragande i nämnden.

22 §.

Mot utformningen av 18 § i kommittéförslaget, vilken motsvarar 22 § i vår motion, har samma kritik riktats som mot kommittéförslagets 5 §, nämligen att begreppet »annan stridsåtgärd» är oklart till sin innebörd. Då den i förevarande paragraf stipulerade fredsförpliktelsen icke rimligen kan innefatta annat än förpliktelse att avstå från kollektiva stridsåtgärder ha vi justerat lagtexten i anslutning härtill.

Upphörandet av fredsförpliktelsen under i denna paragraf angivna förutsättningar avser endast »viss förhandlingsfråga». Det må anmärkas, att en eventuell konflikt enligt vår mening därmed är såväl sakligt som lokalt begränsad.

Då medlingslagen enligt vår motion icke gjorts tillämplig å arbetsgivare och arbetstagare, vilka äro underkastade förhandlingsreglerna i 4 kapitlet, har — som inledningsvis framhållits — konsekvensen fordrat, att bestämmelsen i medlingslagen om varselplikt vid arbetsinställelse även upptagits i lagen om förenings- och förhandlingsrätt, ehuru denna bestämmelse här knappast har samma uppgift att fylla som i medlingslagen. Stadgandet om varselpliktens uppfyllande gentemot oorganiserad arbetstagare ha vi emellertid funnit obehörligt i denna lag.

23 §.

Bestämmelsen i denna paragraf har ingen ovillkorlig karaktär. Anser socialstyrelsen att något offentligt ingripande över huvud ännu icke bör ske i utbruten konflikt eller finner styrelsen någon bättre utväg till främjande av konfliktens biläggning än att uppdraga åt den jämlikt 14 § utsedde opartiske ordföranden att med uppmärksamhet följa konfliktens gång samt, om ändrade förhållanden därtill föranleda, inbjuda parterna till nya förhandlingar, så kan styrelsen handla som den finner för gott.

Tilläggas må, att, om konflikten även berör oorganiserade arbetstagare, den naturligen likväl icke bör anses partiellt falla under förlikningsmannens kompetens.

5 kapitlet. Om påföljd för överträdelse av denna lag.

26—32 §§.

Skadeståndsreglerna i 26—31 §§ äro i väsentligen oförändrat skick hämtade från kommitténs betänkande. I anslutning till den ståndpunkt vi intagit till motsvarande skadeståndsregler i det av oss framlagda förslaget till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder, ha vi emellertid i 26 § utsträckt skadeståndsskyldigheten till att omfatta jämväl den, som biträtt beslut om anordnande av stridsåtgärd eller annan åtgärd, som lagen förbjuder.

I 32 § återfinnes den i medlingslagen införda bötesbestämmelsen vid regeln om varselplikt vid arbetsinställelse.

6 kapitlet. Om rättegång.

33—34 §§.

I likhet med Kungl. Maj:t anse vi, att arbetsdomstolen bör vara forum för mål, som avse tillämpning av bestämmelserna i denna lag. Men vi finna det otillfredsställande redan att propositionen icke innehåller några regler om ändrad sammansättning av arbetsdomstolen vid sådana mål. Ännu större skäl föreligger enligt vårt förslag att tillse att arbetsdomstolens sammansättning blir verkligt representativ för de olika intressen — icke minst de anställdas — som kunna beröras av bestämmelserna i föreliggande lag. I anslutning till dessa synpunkter hava reglerna om rättegång utformats i 33 och 34 §§ av vår motion. Genomförandet av ifrågavarande regler kräver en motsvarande ändring av 1 § i lagen om arbetsdomstol. I särskild motion hemställa vi om denna ändring.

Undantagsklausulen i 33 § första stycke rörande förseelse mot varselplikten vid arbetsinställelse är betingad av stadgandet i 3 a § andra stycket i lagen om medling i arbetstvister.

* * *

I anslutning till de av oss ovan påyrkade ändringarna i och tilläggen till Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt, hemställa vi,

att riksdagen för sin del ville antaga följande förslag till

Lag om förenings- och förhandlingsrätt.

Häri genom förordnas som följer:

1 kapitlet. Inledande bestämmelser.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare i enskild tjänst.

2 §.

Med förening av arbetstagare förstås i denna lag förening, som består av arbetstagare och enligt stadgarna har till uppgift att tillvarataga arbetstagarnas intressen rörande anställningsvillkor och förhållandet i övrigt till arbetsgivaren.

Med förening av arbetsgivare förstås en motsvarande sammanslutning å arbetsgivarsidan.

Bestämmelser i denna lag, som hava avseende å förening av arbetsgivare eller arbetstagare, skola äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar (huvudorganisation); och skall, då fråga är om huvudorganisation, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna föreningarna, så ock om deras medlemmar.

2 kapitlet. Om föreningsrätten.

3 §.

Med *föreningsrätt* förstås i denna lag rätt att tillhöra eller icke tillhöra sådan förening, som i 2 § sägs.

4 §.

Föreningsrätten skall lämnas okränk.

Såsom kränkning av föreningsrätten skall anses:

a) arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd, som vidtages i syfte att förmå eller hindra någon

att inträda i eller utträda ur förening eller i anledning av verksamhet för förening eller för åstadkommande av förening; samt

b) avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller bestämmelse i föreningsstadgar eller i kollektivavtal eller annat avtal, där rättshandlingen eller bestämmelsen tillkommit i sådant syfte eller av sådan anledning, som under a) sagts; och vare i ty fall rättshandlingen eller bestämmelsen ogill.

Såsom kränkning av föreningsrätten anses dock icke förbud för arbetsledare att inträda i förening, som avser tillvaratagande av honom underställda arbetares intressen; ej heller förbud för annan arbetstagare i överordnad ställning att inträda i organisation av underlydande, därest han genom sådant inträde försvårar sin möjlighet att såsom arbetsgivarens förtroendeman på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden.

För skada, som åstadkommes genom kränkning av föreningsrätten, skall ersättning gäldas enligt bestämmelserna i 5 kapitlet.

5—7 §§.

Utgå.

3 kapitlet. Om förhandlingsrätten.

8 §.

Med *förhandlingsrätt* förstås i denna lag rätt att påkalla förhandling rörande reglering av anställningsvillkoren ävensom rörande förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Förhandlingsrätt tillkommer å ena sidan arbetsgivaren eller förening av arbetsgivare, vari han är medlem, samt å andra sidan förening av arbetstagare, vari de ifrågavarande arbetstagarna äro medlemmar.

Förhandlingsrätt för en part medför skyldighet för andra parten att träda i förhandling. Nämda skyldighet innebär åliggande att, själv eller genom ombud, inställa sig vid förhandlingssammanträde samt att, där så erfordras, med angivande av skäl framlägga förslag till lösning av fråga, varom förhandling påkallats.

9 §.

Vill part påkalla förhandling, som avses i 8 §, göre framställning därom hos andra parten. Om denne så begär, skall framställningen ske skriftligen med angivande av den eller de frågor, om vilka förhandling påkallas. Sammanträde för förhandling skall hållas snarast möjligt; och ankommer det på parterna att utan dröjsmål överenskomma om tid och plats för sammanträdet. Om endera parten det begär, skall över förhandlingen föras protokoll, som justeras av båda parterna.

De i denna paragraf givna stadgandena skola icke lända till efterrättelse, i den mån annat följer av kollektivavtal mellan parterna.

10 §.

Utgår.

11 §.

Arbetsgivare må ej vägra arbetstagare skälig ledighet för deltagande i förhandling om fråga, vari han är utsedd att vara representant för sin förening.

4 kapitlet. Om förhandlingsrättens utövande i visst fall.

(Paragraferingen inom parentes i 4 och 5 kapitlen hänför sig till motsvarande §§ i kommitténs angående privatanställda förslag till lag om förerings- och förhandlingsrätt.)

12 § (9 §).

Huvudorganisation av arbetstagare äger genom anmälan hos socialstyrelsen påkalla detta kapitel tillämpning. Dylik anmälan skall göras av organisationens styrelse och innefatta förklaring, att organisationen underkastar sig i 22 § angiven fredsförpliktelse.

Vid anmälan skola fogas:

- 1) organisationens stadgar;
- 2) uppgift å de personer, som hava säte i organisationens styrelse eller som eljest äga företräda organisationen, ävensom å deras adresser; samt
- 3) bestyrkt avskrift av protokoll vid sammanträde med organisationen, utvisande, att stadgarna blivit antagna, ävensom av dylikt protokoll eller annan handling, varav framgår, att styrelse blivit utsedd.

Sker ändring i organisationens stadgar eller i förhållande, som under 2) sägs, vare organisationen pliktig att omedelbart göra anmälan härom hos socialstyrelsen.

13 § (10 §).

Å huvudorganisation, som gjort anmälan enligt 12 §, jämte till sådan organisation anslutna underföreningar skola bestämmelserna i detta kapitel äga tillämpning från och med ingången av fjärde kalendermånaden efter den, då anmälan gjordes, och intill dess ett år förflutit efter det huvudorganisationen hos socialstyrelsen förklarat sig återtaga sin anmälan; dock att förklaring om återtagande icke får ske förrän två år efter anmälan.

Äro bestämmelserna i detta kapitel tillämpliga å förening av arbetstagare och har dessas arbetsgivare erhållit kännedom därom, skola samma bestämmelser gälla för arbetsgivarparten i förhållande till föreningen och dess medlemmar.

14 § (11 §).

Kan enighet i viss förhandlingsfråga icke uppnås vid förhandling enligt 3 kapitlet, skall socialstyrelsen utse opartisk ordförande att leda förhandlingen på begäran av huvudorganisation för part, å vilken bestämmelserna i detta kapitel jämlikt 13 § äga tillämpning, så ock under enahanda förutsättning på begäran av oorganiserad arbetsgivarpart.

Styrelsen må dock vägra att utse sådan ordförande:

- 1) därest sökanden icke gjort vad på honom ankommer för frågans lösning vid förhandling enligt 3 kapitlet;

2) därest sökanden är förening av arbetstagare och icke omfattar mer än hälften av de av frågan berörda arbetstagarna;

3) därest sökanden är förening, som icke står öppen för alla inom den eller de grupper, vilkas intressen föreningen åsyftar att tillvarataga; samt

4) därest sökanden är förening av arbetstagare och icke äger minst trehundra medlemmar.

Över socialstyrelsens beslut i fråga, som avses i denna §, må klagan ej föras.

15 § (16 §).

Finner socialstyrelsen fråga, för vars behandling utseende av opartisk ordförande påkallas, vara av synnerlig vikt eller särskilt invecklad beskaffenhet, må styrelsen i stället för en ordförande utse en kommission av tre personer; och skall i sådant fall vad här nedan stadgas om opartisk ordförande gälla kommissionen.

16 § (12 §).

Ledes förhandling av opartisk ordförande, åligger det parterna att sammankomma på hans kallelse. Part, som visar sig ha instämt förhandlingsfrågan till domstol, vare dock fritagen från skyldighet att deltaga i förhandlingen.

På ordförandens anmaning skall vardera parten med angivande av skäl framlägga förslag till förhandlingsfrågans lösning.

Det bör vara parterna angeläget att, i den mån sådant erfordras för att bereda ordföranden tillförlitlig grund för förhandlingsfrågans bedömning, på anhållan av ordföranden giva honom del av räkenskaper och andra handlingar samt meddela statistiska och andra uppgifter, varöver parterna förfoga, ävensom hålla vederbörande arbetsplatser för ordföranden tillgängliga; part likväl obetaget att, i den omfattning han finner nödigt, göra förbehåll, att vad ordföranden på sådant sätt erfar ej må av denne yppas.

Över förhandlingen skall föras protokoll, som justeras av båda parterna.

17 § (13 §).

Försummar part att hörsamma kallelse eller anmaning enligt 16 § första och andra styckena, må ordföranden på hemställan av andra parten anmäla försummelsen hos arbetsdomstolen; och äge arbetsdomstolen att genom vite tillhålla parten att fullgöra sitt åliggande ävensom på anmälan av ordföranden utdöma vitet. Sådant vite skall tillfalla kronan och, om tillgång till dess gäldande saknas, förvandlas enligt allmän strafflag.

18 § (14 §).

Kunna parternas vid förhandling inför opartisk ordförande avgivna förslag icke sammanjämkas, må ordföranden uppmana parterna att lämna en eller flera personer uppdrag att såsom skiljemän avgöra förhandlingsfrågan med utfästelse, att parterna skola ställa sig avgörandet till efterrettelse.

I händelse ordförandens uppmaning i sistnämnda syfte icke efterkommes

av parterna, skall ordföranden, därest han icke finner frågan vara av beskaffenhet att höra under domstol, på begäran av endera parten hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd för avgivande av förslag till förhandlingsfrågans lösning.

Ej må ordföranden själv åtaga sig skiljemannauppdrag i förhandlingsfråga rörande arbetsförhållande.

19 §.

Har socialstyrelsen mottagit sådan hemställan om utseende av skiljenämnd, som i 18 § sägs, skall styrelsen till ledamöter av nämnden utse minst tre opartiska personer. Över styrelsens val av ledamöter må klagan ej föras.

Den jämlikt 14 § utsedde opartiske ordföranden eller, där jämlikt 15 § en kommission utsetts, dess ordförande vare föredragande inför nämnden.

Nämnden skall på grundval av det protokoll, som i 16 § omnämnes, och de upplysningar, som föredraganden kunnat inhämta, avgiva förslag till förhandlingsfrågans lösning. Finner sig nämnden för frågans bedömande vara i behov av ytterligare upplysningar må nämnden infordra sådana från parterna.

Har part under förhandlingen gjort förbehåll, som i 16 § sägs, gälle detta förbehåll även för nämnden; part vare ock obetaget att göra sådant förbehåll i fråga om upplysningar, som nämnden enligt denna §:s tredje stycke äger infordra.

Vid avgivandet av förslag till förhandlingsfrågans lösning skall nämnden tillika förelägga parterna att senast å viss dag avgiva svar på förslaget. Vägrar någondera parten att antaga nämndens förslag, äge nämnden avgöra, huruvida förslaget må offentliggöras; dock att nämnden icke utan särskilda skäl må förvägra part, som godkänt förslaget, att offentliggöra detsamma.

20 §.

Försummar part att lämna sådana upplysningar, som skiljenämnd enligt 19 § tredje stycket infordrat, må nämnden anmäla försummelse hos arbetsdomstolen. Vid sådan anmälan äge vad som i 17 § stadgas om föreläggande och utdömande av vite motsvarande tillämpning.

21 § (15 §).

Sedan av socialstyrelsen utsedd opartisk ordförande slutfört sitt uppdrag, skall han inom en månad därefter insända berättelse över förhandlingen till styrelsen. Har skiljenämnd utsetts enligt 19 § skall berättelsen jämväl innehålla nämndens förslag till förhandlingsfrågans lösning samt parternas svar på förslaget.

22 § (18 §).

Under tid och förutsättningar, som angivas i 13 §, må arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd icke vidtagas från någondera sidan. Denna fredsförpliktelse skall dock, så vitt viss förhand-

lingsfråga rörer, upphöra att gälla, om enligt 19 § tredje stycket avgivet förslag till frågans lösning icke blivit antaget av båda parterna inom den av skiljenämnden för besvarande av förslaget fastställda tiden samt endera parten inom en månad därefter underrättat såväl andra parten som socialstyrelsen, att han ämnar anlita stridsåtgärder.

Innan arbetsinställelse vidtages skall, därest giltigt hinder icke möter, underrättelse om åtgärden lämnas motsidan ävensom socialstyrelsen sist å sjunde dagen före den dag, då åtgärden skall taga sin början. Underrättelsen skall innehålla redogörelse för anledningen till åtgärden.

23 §.

Har part efter ty i 22 § sägs tillkännagivit sin avsikt att anlita stridsåtgärder, må socialstyrelsen uppdraga åt den jämlikt 14 § utsedde opartiske ordföranden att med uppmärksamhet följa tvisten samt, om ändrade förhållanden därtill föranleda, inbjuda parterna till nya förhandlingar.

24 § (17 §).

Angående ersättning till opartisk ordförande, ledamot av sådan kommission, som i 15 § sägs, och ledamot av sådan skiljenämnd, som i 19 § sägs, gälla vad Konungen därom stadgar.

25 § (19 §).

Hos socialstyrelsen skall föras register för inskrivning av de uppgifter, vilka enligt 12, 13 och 22 §§ lämnas styrelsen. I registret skola jämväl införas styrelsens beslut i frågor, som avses i detta kapitel.

Hava vid anmälan icke iakttagits de föreskrifter, som finnas för varje särskilt fall meddelade, eller prövas förenings stadgar eller beslut, som anmälas, icke hava tillkommit i föreskriven ordning eller ej stå i överensstämmelse med föreskrifterna i denna lag eller eljest strida mot lag eller författning eller vara till sin avfattning i något viktigare hänseende otydliga eller vilseledande, skall styrelsen vägra att mottaga anmälan. Om beslut, varigenom anmälan mottagande vägras, skall skriftlig underrättelse ofördröjligen överlämnas eller med allmänna posten försändas till någon, vilken äger företråda den anmälände.

5 kapitlet. Om påföljd för överträdelse av denna lag.

26 § (20 §).

Envar, som vidtagit eller biträtt beslut om anordnande av stridsåtgärd eller annan åtgärd, vilken enligt 4 § eller 22 § första stycket ej må äga rum, vare skyldig ersätta skada, som av förfarandet kommit.

27 § (21 §).

Där de, som äga företråda förening, varom i 2 § sägs, å föreningens vägnar behörigen besluta stridsåtgärd eller annan åtgärd, vilken enligt 4 § eller 22 § första stycket ej må äga rum, vare föreningen pliktig ersätta skada, som kommer av åtgärden.

28 § (22 §).

Har medlem i förening, varom i 2 § sägs, gjort sig skyldig till sådant förfarande, som avses i 26 §, och faller åtgärden inom föreningens verksamhetsområde, vare föreningen, när den erhåller kännedom om medlemmens handlingssätt, pliktig att, där så ske kan, hindra honom från fortsättande av det olovliga förfarandet och förebygga skada av detsamma. För sådant ändamål äge föreningen mot medlem tillämpa varje påföljd, vilken enligt stadgarna kan inträda på grund av åsidosättande av förpliktelse, som åligger medlem. Föreningen må jämväl, oavsett vad stadgarna innehålla, utesluta medlem för en tid av intill ett år.

Åsidosätter föreningen vad i denna paragraf stadgas, vare föreningen skyldig ersätta därav uppkommen skada.

29 § (23 §).

Under skadestånd skall inbegripas jämväl ersättning för personligt lidande samt för intrång i den kränktes intresse av att ostört bedriva sin verksamhet.

Om det med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevällandes tillgångar eller till omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas. Fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum.

30 § (24 §).

Åläggas skadeståndsskyldighet flera, skall den fördelas mellan dem efter den större eller mindre skuld, som prövas ligga envar till last. Föres, sedan skadeståndsskyldighet ålagts någon, av den skadelidande talan mot annan, må i den mån det finnes skäligt denne förpliktas att gemensamt med den förre, en för båda och båda för en, gälda skadestånd.

Där förening är jämte medlemmar skadeståndsskyldig, må föreningen förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda även vad av skadeståndet belöper på medlemmarna, men äge föreningen i sådant fall att av dem söka åter vad föreningen sålunda utgivit.

31 § (25 §).

Var, som vill fordra skadestånd enligt denna lag, skall dels inom två månader från det han erhållit kännedom om skadan samt om den, mot vilken talan skall föras, underrätta honom om sitt anspråk, dels ock inom två år från avslutande av den åtgärd, varå ersättningsskyldigheten grundas, anhängiggöra sin talan. Försummas det, vare talan förlorad.

32 §.

Förseelse mot bestämmelserna i 22 § andra stycket straffes med böter, högst 300 kronor. Ådömda böter tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

6 kapitlet. Om rättegång.**33 §.**

Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av arbetsdomstolen; dock att åtal för förseelse mot bestämmelserna i 22 § andra stycket anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

För behandling av sådana mål, som enligt vad i första stycket sagts skola upptagas och avgöras av arbetsdomstolen, skola utöver de ledamöter jämte ersättare som förordnas enligt lagen om arbetsdomstol av Konungen för en tid av två år i sänder utses två ledamöter med särskild insikt i industri och handel, två ledamöter med särskild insikt i jordbruk samt fyra ledamöter, som kunna anses företräda olika grupper av arbetstagare, jämte ersättare för dem.

I mål som avse tillämpningen av denna lag vare domstolen domför med ordförande och fyra ledamöter. Bland ledamöter och ersättare som företräda särskilda intressen tillkalle ordföranden dem som i det särskilda fallet äga största sakkunskap, därvid dock iakttages att motsatta intressen om möjligt bliva i lika mån företrädda.

34 §.

Med avseende å mål angående tillämpningen av denna lag skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat dels i 7—9 samt 15—28 §§ lagen om arbetsdomstol, dels ock i 1—9, 12—14 samt 16 §§ lagen om fri rättegång.

Genom denna lag upphävas §§ 15, 17, 21 och 22 i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1937.
Stockholm den 9 maj 1936.

*Gösta Bagge.**Fritiof Gustafson.**Axel Nylander.**Th. Borell.**Joh. Nilsson*
i Kristianstad.*J. B. Johansson.**M. Svensson.**Gustaf Velander.*

